

MÜSAMERETNAME YAYIMLANDI (MI?)

Fazıl GÖKÇEK*

Whether *Müsameretname* was Published or not.

This review is focused on a new edition of Ahmet Mithat's *Müsameretname* that was done by Dr. Salih Okumuş. The new edition of *Müsameretname* includes many misreads, grammatical mistakes. Also this new edition wasn't prepared by analyzing the previous works precisely. All these points that seem wrong is exemplified within the paper.

Emin Nihat Efendi, *Müsâmeret-nâme – Gece Hikâyeleri*, Hazırlayan: Dr. Salih Okumuş, Şule Yayınları, İstanbul, 2002, 517 s.

Ahmet Mithat Efendi'nin *Letaif-i Rivayat* serisinden çıkan ilk hikâyelerinden sonra, Modern Türk hikâyesinin ilk ve önemli örneklerinden olan *Müsameretname*, nihayet bütünüyle -daha önce eserden seçilmiş üç hikâyeye Tercüman 1001 Temel Eser serisinden çıkmıştı- yayımlandı.

Eseri neşre hazırlayan Okumuş, önsözde, “Bu güne kadar klâsik hikâyeden modern hikâyeye geçişi temsil eden; *Muhayyelât-ı Azîz Efendi* [Kitabın tamamında bu kelime “efendi” şeklinde yazılmış, sebebini anlayamadık.], *Letaif-i Rivâyet* [Doğrusu Rivayat olacak.] ve *Müsâmeret-nâme* gibi eserler üzerinde pek fazla” durulmadığını belirtmekte ve bu eserin neşrinin bu boşluğu doldurmaya hizmet etme amacı taşıdığını yazmaktadır. (s. 7). Gerçekten de eser titiz bir çalışmayla, yani doğru okunarak ve düzgün, tutarlı bir imlâ ile yayımlanabilmiş olsaydı, Tanzimat dönemi roman ve hikâyesinin önemli örneklerinden biri, meraklı ve ilgililerin kolaylıkla ulaşabilecekleri bir şekilde ortaya çıkmış ve böylece Dr. Salih Okumuş'un sözünü ettiği amaç gerçekleşmiş olacaktı. Ancak ne yazık ki, dil bakımından çok da ağır olmayan bu eser, birçok okuma hatası, imlâ ile ilgili tutarsızlıklar ve sayılamayacak kadar çok dizgi hatası dolayısıyla bu amacın gerçekleşmesine imkân vermeyecek biçimde yayımlanmıştır.

Kitabın önsözünde, *Müsameretname*'nin bu neşrinde “eserin günümüz alfabetesine aktarılmasından sonra yapılan kontrollerde”, Araştırmacı-Yazar Murat Yüksel ile Yard. Doç. Dr. N. Fazıl Duru'nun yardımlarına teşekkür edilmektedir.

* Doç. Dr., Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Ayrıca iç kapakta kitabın bir de editörünün bulunduğunu öğreniyoruz: Aşağıda ancak bir kısmını göstereceğimiz hatalar elbette öncelikle kitabı yayıma hazırlayan Dr. Salih Okumuş'a aittir. Onun hatalarını "yapılan kontrollerde" Murat Yüksel ve N. Fazıl Duru'nun da göremedikleri anlaşılıyor. Belli ki editör de kitabı gereği gibi "edite" etmemiş.

Kitabın günümüz alfabesine aktarılması sırasında yapılan hataları genel olarak iki grup altında toplayabiliriz: 1. Okuma hataları, 2. İmlâ hataları ve tutarsızlıkları. Her sayfada birçok örneği görülen dizgi hatalarını belirtmek ise bir yazının sınırlarını fazlasıyla aşacağı için üzerinde durmayacağız.

İmlâdan başlayalım. Hemen şunu belirtelim ki, eserin tamamındaki imlâ hatalarını ve bu konudaki tutarsızlıkları göstermek için neredeyse bu eser hacminde bir yazı yazmak gerekecektir. Bu yüzden sadece ilk birkaç sayfadan örnekler vermekle yetineceğiz. Ama ondan önce Dr. Salih Okumuş'un imzasını taşıyan Giriş'le ilgili birkaç söz söylemek istiyoruz.

Bu Giriş'te *Musameretname* hakkında bugüne kadar çeşitli kaynaklarda verilen bilgiler özetlenmiş ve eserde yer alan hikâyeler birkaç cümle ile tanıtılmıştır; fakat Dr. Salih Okumuş'un, aşağıda göstereceğimiz üzere, *Musameretname*'yi hemen hiç anlamadan okuduğu gibi, bu eser hakkında bilgi veren kaynakları da anlayamadığı görülmektedir. Bir örnek verelim: Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*'nde *Musameretname*'nin dil ve üslubunu değerlendirirken şöyle diyor:¹ "Müsameretnâme'nin üslûbu, Ahmed Midhat Efendi'nin ilk hikâyelerinin halk konuşmasına çok yakın ve vuzuh arzusuyla çözü, âdeta şekilsiz üslûbu ile, eski halk hikâyelerinin üslûbu arasındadır." Görüldüğü gibi Tanpınar'ın ifadesinde anlaşılmas bir taraf yok. Bir de Salih Okumuş'un, Tanpınar'a "katılarak" bu bilgiyi nasıl "naklettiğine" bakalım: "Müsâmeretnâme'nin üslûbu, eski halk hikâyeleri ile Ahmet Mithad'ın [İmlâ yazara aittir.] ilk hikâyelerindeki halk konuşmasına yakın çözüme arzusuyla vüzüh adeta şekilsiz bir üslûp arasındadır." (s. 20) Ne anladınız? Dr. Salih Okumuş kendi ifadelerini anlıyor mu bilemiyoruz; fakat Türkçe'ye saygısı olan birinin şu cümlelerden de rahatsızlık duymaması imkânsızdır: [M. İsmet Uzun'un *Gece Hikâyeleri* adıyla yayımladığı kitaptan söz edilirken] "Eser, Müsâmeret-nâme'nin 1., 5., ve 7. hikâyelerini sadeleştirerek hazırlanmıştır." (s. 21). "Okay, "*Tanzimat Edebiyatı*" adlı ders notlarında "*Musâmeret-nâme*" başlığıyla kısa bir bölüm ayırmıştır. Yazar burada, Müsâmeret-nâme'nin "*Binbir Gece*" ve "*Decameron*" hikâyeleri arasındaki benzerliğine temas ettikten sonra, dil ve üslûp incelemesine yer vermiştir." (s. 21) Dr. Salih Okumuş, bazen de başkalarına ait cümleleri kendi görüşleri imiş gibi vermekten çekinmemiştir. *Musameretname*'nin ilk hikâyesi olan *Binbaşı Rifat Beyin Sergüzeşti*'nden söz ederken, "Bu, müslümanları hiristiyan [İmlâ yazara aittir.] etmeye çalışan Avrupalı bir kadının çapraşık oyunlarından son dakikada kurtulan bir Türk gencinin hikâyesidir" değerlendirmesini yapıyor. Bu

¹ Ahmet Hamdi Tanpınar, *19'uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 5. bs., İstanbul, 1982. s. 289.

değerlendirme cümlesi, imlâ hataları dışında olduğu gibi Tanpınar'a aittir, ama cümlelerin ne öncesinde ne de sonrasında Tanpınar'dan bahis yoktur.²

Salih Okumuş, eserin ikinci hikâyesi olan *Kapı Kethudası Behçet Efendi ile Makbule Hanımın Sergüzeşti*'ni değerlendirirken, bu hikâyenin "Leyla ve Mecnun hikâyesinin zamana uydurulmuş bir tekrardan ibaret" olduğunu söylüyor. (s. 22) Bu tespitine gerekçe olarak da birbirini seven Behçet Efendi ile Makbule Hanımın, çocukluklarında aynı mahallede oturmalarını ve aynı mektebe devam etmelerini gösteriyor. Motif düzeyindeki bu benzerliğin dışında Leyla ve Mecnun'la bu hikâyeyi birbirine yaklaştıran başka bir özellik yoktur. Dolayısıyla bu değerlendirmeye katılmak mümkün değildir. Eski hikâyelerin birçoğunda ve Tanzimat dönemi roman ve hikâyelerinde de sıklıkla rastlanan aynı mektebe devam etme motifinden hareketle söz konusu hikâyeyi Leyla ve Mecnun'un modern bir versiyonu saymak çok abartılı bir iddiadır.³

Fransızca'dan tercüme edilen Gerdanlık hikâyesi dışında, *Musameretname*'deki bütün hikâyelerde olayların ana hatlarıyla İstanbul'da geçtiği bilgisi de (s. 27) doğru değildir. Eserin üçüncü hikâyesi olan Bir Osmanlı Kaptanının Bir İngiliz Kızı ile Vuku Bulan Sergüzeşti hemen tamamen İngiltere'de geçmektedir. *Kapı Kethudası Behçet Efendi ile Makbule Hanımın Sergüzeşti*'nin önemli bir kısmı Bosna ve Girit'te geçer. *Faik Bey ile Nur-ı Dil Hanımın Sergüzeşti*'nde de Girit önemli bir yer tutmaktadır. [Aşağıda göstereceğimiz üzere Bosna'yı "bu sene" Girit'e sözünü "geride" şeklinde okuyan Salih Okumuş'un bunları anlamamış olması şaşırtıcı değildir.] Salih Okumuş'un, eseri yeni harflere aktardığı, dolayısıyla tamamını okuduğu hâlde, kendi gözlemleri yerine, çoğu *Musameretname*'yi okumayan kişilerce verilmiş ansiklopedik bilgilere itibar etmesi ve bunları aynen tekrarlaması yeni ve bizim bilmediğimiz bir bilimsel tutum olmalıdır. Fransızca'dan tercüme edildiğini kendisinin de belirttiği (s. 27) *Gerdanlık Hikayesi* hakkında söylediği ise Salih Okumuş'un hikâye kurgusundan tamamen habersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Emin Nihat, yazar-anlatıcı olarak bu hikâyenin başında, söz konusu hikâyeyi Ermeni dostlarından Hamparsun Ağa'nın anlattığını, kendisinin onun anlattıklarını naklettiğini belirtir. Salih Okumuş'un, buradan hareketle bu hikâye için "Hanendesi, Hamparsun Ağa; Müstensihî, Emin Nihat'tır" bilgisini vermesi (s. 23) başka nasıl açıklanabilir? *Müsameretname*'deki bütün hikâyelerin birer kahraman-anlatıcısı olduğuna göre bu

² Tanpınar'ın cümlesi şöyle: "Müslümanları Hıristiyan etmeye çalışan bir Avrupalı kadının çapraşık oyunlarından son dakikada kurtulan bir Türk gencinin hikâyesidir." *age* s 290.

³ İslâm dininin o günkü yorumlanışına göre birbirine mahrem olmayan kadın ile erkeğin bir arada bulunabilmesi mümkün olmadığından, özellikle aşk konusunu işleyen hikâyelerde bu ve benzeri motifler sıklıkla görülür. Kadınlı erkek ya çocukluklarında, yani rüşt çağına gelmeden birbirlerini severler veya sevgili bir cariye olur ya da kişiler birbirlerinin resim veya fotoğraflarını görerek aşık olurlar. Bu konuyla ilgili daha önce bir yazı yazdığımız için burada ayrıntıya girmeye gerek görmüyoruz. Bkz. Fazıl Gökçek, "Tanzimat dönemi roman ve hikâyelerinde kadın erkek ilişkilerinin düzenlenişine dair bazı tespitler", *Türk Yurdu*, S 153-154, Mayıs-Haziran 2000 (Türk Romanı Özel Sayısı), s 126-132.

durumda bu anlatıcıları da tarihî birer kişilik olarak mı kabul etmemiz gerekecek? Nasıl ki bu anlatıcı kişiler birer kurgusal karakter ve dolayısıyla hikâye kişisi iseler, Hamparsun Ağa da aynı şekilde hikâye kişilerinden biridir.

Asıl konumuza, kitaptaki imlâ ile ilgili hatalara ve tutarsızlıklara dönelim: Salih Okumuş'un, Arapça ve Farsça asıllı, ama çoğu Türkçeleşmiş ve bugün de imlâ kılavuzlarında ve Türkçe sözlüklerde bulunan kelimelerdeki a, u ve i vokallerinin üzerine inceltme veya uzatma işareti koyma ve bütün "ayın" ve "hemze"leri gösterme merakı, metnin okunmasını büyük ölçüde zorlaştırmaktadır. "Bazı" yerine "ba'zı", "tedkik" yerine "tedkîk", "münasip" yerine "münâsib", "tesadüf" yerine "tesâdüf", "zemin" yerine "zemîn", "saat" yerine "sa'at" yazmak gibi. Müsâ'id, âşinâ, mevki', karâr, 'asker, me'mûl, sâde, ümîd vd. bu örneklerle katılabilir. Salih Okumuş'un bu metni yayımlarken tam bir transkripsiyon mu yapmak istediği, yoksa bugüne kadar Yeni Türk Edebiyatı metinlerinin yayımlanışında uyulan imlâ esaslarına mı uyduğu anlaşılamamaktadır. Bildiğimiz kadarıyla bugün metin neşrinde iki yöntem bulunmaktadır. İlki Eski Türk Edebiyatı metinlerinin neşrinde uyulan yöntemdir ki, bu yöntemde uzatma, inceltme, kalınlık, incelik vb. gibi bütün işaretler gösterilir. Bu metinde bu yöntem uyuşmadığı açıktır. Öyle olsaydı Arap alfabesindeki ha, hı, kaf, sad, se gibi harflerin de özel işaretlerle gösterilmesi gerekirdi. İkincisi ise Yeni Türk Edebiyatı metinlerinin neşrinde uyulan yöntemdir ki, bu da Türkçeleşmiş ve günümüz sözlüklerinde bulunan kelimelerin günümüz imlâsıyla yazılması prensibine dayanır. Yukarıda verdiğimiz örnekler, naşirin bu metnin neşrinde bu yöntemde de bağlı olmadığını göstermektedir. Buradan çıkan sonuç, elimizdeki neşirde herhangi bir yöntemin esas alınmadığı veya bugüne kadar bilinmeyen, ama mahiyetini de anlayamadığımız yeni bir yöntem geliştirildiğidir. Ne var ki, Dr. Salih Okumuş'un bu "yeni yöntem"de de kendi içerisinde tutarsızlıklara düştüğü görülmektedir. Örneğin "müfid", "refik" gibi kelimelerin "takdim"den farkı nedir? Neden "takdîm(s. 34) ve neden "müfid, refik, teşvik vs.? (s. 34) Aynı kelimenin yazılışında bile bir karara varılmadığını görüyoruz. "Musahabet" kelimesi 34. sayfada "müsâhabet", 35. sayfada "musâhebet" ve 36. sayfada "musâhabet" şeklinde yazılmıştır ve kitap boyunca bu "renklilik" devam edip gitmektedir. Aynı şekilde "muhabbet" kelimesi de "mahabbet"le birlikte, dönüşümlü olarak ve sayfadan sayfaya şekil değiştirerek kitap boyunca bu renkliliğe katılmaktadır.

Arapça ve Farsça kelimelere gelen Türkçe eklerin yazılışında da kitap boyunca bir yığın tutarsızlık görülmektedir. Eski yazıda yumuşak ünsüzlerle işaret edilen ekler (-da/de, -dan/-den, -dır/-dir-, -ça/-çe vb.) "olmakda" (s. 36), "çokdan", "zevâtdan", "tarafdan", "tutuşdurmasıyla", "sa'atden", "oldukdan"(s. 37), "araşdırmağa", "hayretde" (s. 38) "etdikden" (s. 39) örneklerinde görüldüğü gibi çoğunlukla Türkçe'deki ünsüz benzeşmesi kuralına aykırı olarak yazılmıştır. Bunun Salih Okumuş'un bir tercihi olduğunu ve okuyucuya bu seslerin eski alfabede hangi işaretlerle yazıldığını göstermek amacı taşıdığını düşünmemize ise yine aynı sayfalardaki "Türkçe", "gördükçe", "oldukça" (s. 36), "gerçekten" (s. 37),

“gitmekte”, “eylemekte”, “başladıkça” (s. 38), “olduktan”, “ettim”, “ettiğimde” (s. 39) örnekleri engel olmaktadır. Yukarıda gösterilen sayfa numaralarından da anlaşılacağı üzere, verdiğimiz örnekler kitabın ilk birkaç sayfasından alınmıştır. Beş yüz küsur sayfalık bir metinde dikkatsizlik sonucu gözden kaçması mazur görülebilecek, mercekla aranıp cımbızla çıkarılmış hatalar değildirler. Aynı veya benzer hatalar bu beş yüzün üzerindeki sayfanın hepsinde –abartmasız, hepsinde- devam etmektedir. Kısacası bu Türkçe eklerin yazılışı konusunda da kitapta “renklilik” sağlamak için özel bir gayret gösterildiğini düşünmekten kendimizi alamıyoruz.

Arapça ve Farsça kelimelerin imlâsı konusunda da kitap baştan sona tutarsızlıklarla doludur. Örneğin “şüphe”, “cevap”, “talep”, “meşrep”, “sebeup” vb. sayısı çok daha artırılabilir kelimelemler son ünsüzlemleri bazen ‘b’, bazen ‘p’ olarak yazılmıştır.

Sonuç olarak, herhangi bir imlâ veya dizgi hatasının bulunmadığı bir sayfayı okuyup bitirmek mümkün olacak mı sorusuyla, büyük bir sabırla kitabı tamamladığımızda ne yazık ki bu sorumuza olumlu cevap alamadığımızı üzülelele belirtelim. Tekrar sormak istiyoruz: Diyelim ki Dr. Salih Okumuş dikkatsizdi veya metin neşri konusunda deneyimi yoktu, bunu -elbette bir mazeret değil ama- kabul edelim; “Eserin günümüz harflerine aktarılmasından sonra yapılan kontrollerde değerli yardımları” görüldüğü belirtilen “Araştırmacı/Yazar Murat Yüksel” ve isminin başında akademik bir unvan bulunan “Öğretim Üyesi Sayın Yard. Doç. Dr. N. Fazıl Duru” (s. 8) nasıl bir kontrol “yaptılar”? Ve yine tekrar soralım: Kitabın editörü bu kitabı nasıl “edite” etti?

Okuma hatalarına gelince: Daha ilk hikâyenin ilk paragrafında “yer” anlamındaki “mahal” kelimesinin “mahâl” şeklinde okunduğunu görüyoruz. (s. 34) Bilindiği gibi bu kelime eski yazıda “mim ha lâm” harfleriyle yazılmaktadır. Dr. Salih Okumuş’un metnin neşrinde eski Türkçe kelimelerin orijinal yazımlarına bağlı olduğu göz önünde tutularak bu kelimeyi “mahall” şeklinde yazması beklenirdi. Aslında doğrusu Yeni Türk Edebiyatı alanına giren bu metinlerin neşrinde bugüne kadar az çok yerleşmiş olan imlâyı esas alarak “mahal” biçiminde yazmaktır. Yine aynı paragraftaki “Ber eyyam şu vechile...” cümlesindeki “ber”e bir anlam veremedik. Doğrusu “Bir eyyam şu vechile...” şeklinde olmalıydı. Aynı cümledeki “ibretü’s-sâmi’in-i huzzârdan her birerlerinin...” ifadesinin doğru okunuşunun de “ibretü’s-samiîn, huzzardan...” şeklinde olması gerekirdi.

Henüz aynı sayfadayız: “Çend sene mudaddem evvel-i baharda” değil, “evvel baharda”, yani “baharın ilkinde” değil, “ilkbaharda”. “Fakat şu azimet-i fevka’l-me’mül havanın birdenbire kesb-i safvet ve letâfet edişinden neş’et eylediğinden...” değil, “Fakat şu azimet, fevka’l-memul, havanın...” Bilindiği gibi Tanzimat dönemi metinlerinde noktalama işaretlerinin kullanımı çoğunlukla yanlış ve tutarsızdır. Bu yüzden bu döneme ait metinlerin yeni harflere aktarılmasında günümüz anlayışına uymak, yine bugüne kadar yapılmış metin neşirlerinde

üzerinde uzlaşmış bir husustur. Aksi takdirde, yukarıdaki cümlede olduğu gibi, cümledeki bir unsurun nereye “azimet” edeceği konusunda kararsızlığa düşülebilmektedir.

Hâlâ aynı sayfadayız: “... çoktan beri mütahassir-i şeref-i müsâhabeti olduğum...” (sohbetinin şerefini özlediğim) değil, “... çoktan beri mütehasir-i şeref-musahabeti olduğum”, yani “çoktan beri sohbetiyle müşerref olmayı özlediğim...” Kitap boyunca bu hatanın, yani terhib-i vasfilerin terhib-i izafî biçiminde okunmasının sayısız örneğiyle karşılaşılıyor. Rastgele birkaç tanesini belirtelim. (Köşeli parantez içerisinde doğru okunuşlar gösterilecektir.) “... şu hâl-i mezellet-i iştimalî...” (s. 50) [... şu hâl-i mezellet-iştimalî...], “... feleğin bu sitem-i gadr-i tev’emine...” (s. 81) [... feleğin bu sitem-i gadr-tev’emine...], “Bir de nazar-ı hasret-i eser...” (s. 109) [Bir de nazar-ı hasret-eser...], “... zevc-i menhûs-ı vahşet-i me’nûsı...” (s. 112) [... zevc-i menhus-ı vahşet-me’nusu...], “... kendi dest-i muhabbet-i peyvesti ile...” (s. 154) [... kendi dest-i muhabbet-peyvesti ile...] Bu yanlış okumaların, verilen örneklerden de anlaşılabilir olduğu gibi, kelimelerin anlamlarını bilmemekten veya bir bütün olarak cümlelerin anlamı üzerinde düşünmemekten kaynaklandığı açıktır. Aşağıda vereceğimiz örnekler, kitabı yeni harflere aktaran Dr. Salih Okumuş’un eseri hiç anlamadığını göstermeye kâfidir sanıyoruz: (Verilen örneklerde metindeki imlâ -bunun naşirin tercihi olduğu kabul edilerek- korunmuştur.) “... böyle tesadüfî görüşülen bir zâtın da’vetine icabetle mahcûb ikrâmı olmakda da bir ma’nâ olmadığını...” (s. 41) [mahcub-ı ikramı], “... ve hem de nazar-ı merdâneni ve gayrette giriftâr-ı şerm-sârı ve mahcubiyet eylediğinden...” (s. 53), [... nazar-ı merdanegî ve gayrette giriftar-ı şerm-sarî ve mahcubiyet eylediğinden...]. “Bununla beraber söylediğim sözler mugâyir-i ‘iffet ve insaniyet-i hâl ve harekette bulunmamış olduğumu hârice çıkararak...” (s. 69) [... mugayir-i iffet ve insaniyet hâl ve harekette...], “Ma’şukam ‘âkıbet-i ketebeden bir zâta nikâhlanarak iş işten geçmiş.” (s. 75) Kahramanımızın sevgilisi “son kâtiplerden” birine mi nişanlanmış acaba? Yoksa sevgilisi “akıbet” [sonunda] kâtiplerden birine mi nikâhlanmış? Naşir Arapça ve Farsça kelimelerin anlamlarını bilemediği ve sözlüğe bakmak zahmetine de katlanmadığı için yukarıdaki örnekler benzer yüzlerce –evet, yüzlerce- hata yapmıştır. Hatta Türkçe kelimelerin bile anlamı üzerinde düşünmediği görülüyor. *Binbaşı Rifat Beyin Sergüzeşti*’ndeki şu cümle bunu açıkça göstermektedir. Rifat Bey İngiliz ailenin evindedir. Kendisinden Hıristiyanlığı kabul etmesi istenmiş, o da buna çok sinirlenerek odanın içerisinde kızgınlıkla dolaşmaya başlamıştır. Rifat Bey bu hâlini –naşirin okuyuşuna göre- şu cümlelerle nakleder: “Ben aslâ yüzüne bakmayarak hiddetinden kaşlarımı çatmış olduğum hâlde odanın içinde ayrı ayrı gezinerek giyinmekte olduğumu görmesiyle...” (s. 58) Bir kişinin “ayrı ayrı” gezmesinin nasıl mümkün olduğunu, yoksa Rifat Beyin kızgınlıktan ortadan ikiye mi ayrıldığını düşünürken, eserin orijinaline baktığımızda kahramanımızın “iri iri” gezindiğini anlıyoruz. Bir başka cümle: “İşte Rifat Bey sergüzeştine bu sûretle hitâm vermiş ve öyle bir mevki-i müşkülde ibraz eyledi ki, hamiyet ve dirâyet huzzâr tarafından tahsîn ve tebrîk

olunmuştur.” (s. 60) Rıfat Beyin “ibraz eylediği hamiyet ve dirayeti” anlamak için eserin orijinaline bakmak bile gerekmiyor, Türkçe bilmek yeterlidir! Biz yine de Salih Okumuş için cümlelerin doğrusunu yazalım: “... öyle bir mevki-i müşkülde ibraz eylediği hamiyet ve...”.

İkinci hikâyenin daha kapak sayfasında, söz konusu cildin “bazı gazete mevzi’lerinde” satışa sunulduğunu öğreniyoruz. (s. 62) Kitap mevziye yatmış okuyucularını bekliyor olmalı! Orta yaşın üzerindeki insanların belki hâlâ kullandığı “müvezzi” [dağıtıcı] kelimesini bile bilmeyen bir metin naşiri ile karşı karşıyayız. Söz konusu kelimenin, diğer cüzlerde de aynı şekilde okunduğunu görüyoruz. Yani bu bir dizgi hatası değil. Hemen ardından gelen “Tab’ ve neşri hukukî muharririne ‘âittir” cümlesine okuyucu ne anlam vermeli? Demek ki Emin Nihat “hukukî” bir muharrir, hatta “muharrirîn” imiş. Cümlelerin doğrusu, tahmin edilebileceği gibi, “Tab’ ve neşri hukuku, muharririne aittir” olacak. Bu cümle de her cildin başında yer alıyor ve yine hepsinde –naşirin Türkçe bilmediğinin açık bir kanıtı olarak- yukarıdaki gibi okunmuş. Salih Okumuş’un, okuduğu cümlelerin anlamı üzerinde bir nebze olsun düşünmediğini gösteren bir başka ilginç örnek: İkinci hikâyede kapı kethüdası Behçet Efendi, sevgilisine kavuşma ümidini kaybedince, acılarını unutmamasına yardımcı olur düşüncesiyle İstanbul’dan uzaklaşmak ister ve Bosna’ya gider. Oradaki yaşantısını anlatırken de –Salih Okumuş’a göre- şöyle der: “Bununla beraber bu sene de ârâmım bir seneyi tecâvüz eylediği halde oradaki vaktim oldukça âsûde geçtiği, hem de Bosna eyaleti...” (s. 77). Görüldüğü gibi, cümlelerin devamında Bosna –nasılsa- doğru okunduğu hâlde, Behçet Efendinin “bu sene de” değil Bosna’da “ârâm” ettiğinin anlaşılmasında, naşirin metnin anlamı üzerinde düşünmediğinden başka ne ile açıklanabilir? Şu cümleye Dr. Salih Okumuş acaba nasıl bir anlam vermiştir, doğrusu merak konusudur: “Belki me’âl-i mektub da pek müsta’cel bir keyfiyetin icrâ ve iş’ârî temennî olunmuştur.” (s. 81) Neyin icra ve temennî olunduğunu anlayabildiniz mi? Acaba naşir anladı mı? Behçet Efendi, “Belki meal-i mektupta pek müstacel bir keyfiyetin icra ve iş’arı temennî olunmuştur” demiş olmasın! Behçet Efendi, Bosna’da yaşadığı çeşitli olaylar sonucunda valinin huzuruna çıkar ve ona macerasını anlatırken, daha önce Girit’e yaptığı seyahatten de söz eder. Ama bakalım naşirimiz buna izin verecek mi? “... ben işin tâ evveline gitmeyerek hakikat-i hâl-i muhabbet-iştîmâlimi dahî [Bu Türkçe edat da metinde sürekli bu şekilde yazılmış.] setr ile pederimin tüccârdan mu’teber bir zât olduğunun ta’rifinden bed’ ederek vefatından sonra geride vukû’ bulunan seyâhatimi... ifâde eyledim.” Bu sözlerden biz, Behçet Efendinin, babasının ölümünden sonra “Girit’e” bir seyahat yaptığını anlayamadık. Vali anlamış mıdır bilemeyiz?

Kapı Kethüdası Behçet Efendi ile Makbule Hanımın Sergüzeşti iki cilt halinde yayımlanmıştır ve Emin Nihat, ikinci cildin başında bir açıklama yapmaktadır: “İşbu cild-i sâlis, cild-i sânideden bed’ eden Behçet Efendiyle Makbûle Hanım sergüzeştlerinin zeyli olup, iki cild yerine merbut olduğundan...” (s. 96) Cild-i salisin, yani üçüncü cildin “iki cild yerine merbut” olması ne demek acaba?

İki cilt “birbirine merbut” olmasın! Emin Nihat diyor ki, iki cilt birbirine bağlı olduğundan okuyucular önce ilk cildi okusunlar. Diyor ama anlayan kim! Naşir bazen de okuyamadığı kelimeleri –hakkını verelim- en uygun şekilde uydurmuş. Behçet Efendi odasında yalnız otururken ansızın kapı vurulunca şaşırır. Bu şaşkınlığını ifade etmek için de tutar arkaik bir fiil kullanır: “Bekillemek”. Naşirimiz bu kelimeyi tabî tanımadığı için, bu olsa olsa “bunalmak” olmalıdır diye düşünmüş. Oysa zahmet edip Tarama Sözlüğü’ne baksaydı bu kelimenin “beñillemek” ve “bekillemek” şeklinde ağızlarda yaşayan arkaik bir fiil olduğunu ve “şaşırmak” anlamına geldiğini görecekti. Aynı kelime daha sonra geçtiği bir başka cümlede bu kez “beklemek” olarak okunmuş: “Evet, siz beni bilmezsiniz. Lâkin ben Bosna Kapı çukadarıyım deyince bir kere bekledim.” (s. 127). Demek ki burada öyle uygun düşmüş!

Hikâyede, kahramanın, görevli bulunduğu geminin kaptanının kıızıyla konuşmalarında Emin Nihat yine arkaik bir dil unsuru kullanmış. “Yok artık” veya “Yok canım” vb. bir anlama gelen “Yoğunuzdu” sözünü Salih Okumuş, okuyamadığını açıkça gösterecek şekilde olduğu gibi eski harflerle yazmış. (s. 161) Ne güzel, bilmediğini bilmek bir fazilettir. Aynısını diğer okuyamadığı veya yanlış okuduğu kelimelerde de yapsaydı kimsenin bir diyeceği olmazdı, biz de bu yazıyı yazmak zahmetinden kurtulurduk. (Tabii o zaman kitabın yarısının eski harflerle basılması gerekecekti, o da ayrı.) Fakat Gerdanlık Hikâyesi’nde aynı yapının bir benzeri olan ve “Söyleyin bakalım” veya “Haydi söyleyin” anlamına gelen “Deyindi” sözü, “De ne idi” şeklinde yine uydurularak okunmuş. (s. 209)

Devam ediyoruz. Behçet Efendi, kapıyı kimin vurduğunu anlayamadığı için “bunalınca” “Kimdir o?” diye biraz “derince” seslenerek yerinden kalkar. (s. 97) “Derince” seslenmenin nasıl bir seslenme biçimi olduğunu anlayamadığımız için orijinal metne bakınca, Emin Nihat’ın bir günahının olmadığını, onun, kahramanının “dikçe” seslendiğini yazdığını görüyoruz. Yine Behçet Efendinin valiyile konuşmaları sırasında valinin söylediği şu cümleye bakalım: “Bununla beraber işte hakkında der-kâr olan nazar-ı hoşnûdu ve muhabbetim cihetiyle Makbûle Hanım’la beyninizde olan muhabbet-i kâmile ve muvâsalat-ı ‘ismet-kârâneyi bî-hak-i tedkik ederek ikinizi dahî ‘avf ile herbirinizi başka başka ta’ziyeye mecbûr oldum.” (s. 133) Behçet Efendi bu sözlerden valinin kendisi hakkındaki “nazar-ı hoşnûdî”sini “bi-hakkın” anlamış mıdır acaba? Bir başka cümle: Behçet Efendi, hasta yatağındaki Makbûle Hanımla konuşuyor ve sevgilisinin, artık ölmek üzere olduğunu söylemesi üzerine onu teselliye çalışıyor: “Niçin böyle söylüyorsunuz? Biz her birimiz ve husûsiyle Paşa Efendi bile karîben şifa-pezir olmanıza muntazırız. Ve hem de, olsun, siz de o derece ne var ki, böyle kendinizden ümîd kesiyorsunuz?” Hakkını vermek gerek, burada da iyi uydurmuş! “Hem de olsun” ile “hamdolsun” arasında anlam bakımından ne fark var ki!

Aynı hikâyeye devam ediyoruz: Makbule Hanım sevgilisiyle görüşebilmek için harem dairesiyle selâmlık arasındaki kapının anahtarını gizlice alarak bir yedeğini yaptırır. Böylece her gece Behçet Efendinin odasına gidebilmektedir. Bu

yüzden anahtar bu iki sevgili için “mübarek”tir. Ama bakalım naşirimiz için mübarek olan neymiş: “İşte o mübarek inhitâr sayesinde biz günden güne serbestleyerek ve daha sonraları bayağı her gece gibi birleşip görüşürdük.” (s. 118) İki sevgilinin sayesinde birleşip görüştükleri mübarek nesnenin ne olduğunu bu hikâyeyi -hâlâ- okuduğunu sandığımız Salih Okumuş hiç merak etmedi mi acaba?

Artık sıkıldık, uzatmayalım. “... akşamdan beri şu bir birini müte’akib-i zuhur eden...” (s. 98) [... birbirini müteakip zuhur eden...], “...harekât-ı mevziyye-i nevmiye...” (s. 100) [...harekât-ı müziye-i nevmiye...], “...müsâ’ade-i tahammül sözüne...” (s. 103) [...müsaade-i tahammül-süzuna...], “...’ahd-i peymânemi...” (s. 104) [...ahd ü peymanımı...], “...bilâ-mâni’-i hulûl edebilirsiniz.” (s. 104), [...bilâ-mani’ hulûl edebilirsiniz.], “...ber-vechile geri duramadığımdan...” (s. 105) [...bir vechle geri duramadığımdan...] “...bu bî-çâresini gökte ararken yerde buluverdin.” (s. 111) [...bu biçare seni gökte ararken...], “...şeref-i kudûmenizin...” (s. 113) [...şeref-kudûmünüzün...] “...Paşanın mensûbatına mu’âmele-i ‘afet-kârânenen başka sûret göstermemekle...” (s. 117) [... muamele-i iffet-kârânenen...] “... tâli’min artık kesb-i ikbâl etmiş olduğunu tebriken, sultân-ı kadrî lisân-ı şevk-i şükranıyetle alkışlar idim.” (s. 118) [... talihimin artık kesb-i ikbal etmiş olduğunu tebriken, sultan-ı kaderi lisan-ı şevk ü şükranıyetle alkışlar idim.] vs. vs. gibi, istisnasız her sayfada benzerleri bulunan, ama artık bize usanç geldiği için yazmadığımız “ufak tefek” hataları bırakarak üçüncü hikâyeye, *Bir Osmanlı Kaptanının Bir İngiliz Kızıyla Vuku Bulan Sergüzeşti*’ne geçiyoruz.

Bu hikâyede, İngiltere’de gemicilik stajı yapan bir Türk kaptanının yaşadığı aşk macerası anlatılmaktadır. Hikâyenin bir yerinde kahramanımız, Avrupa tarihlerindeki Türklerle ilgili yanlış ve olumsuz bilgilerden söz eder ve bu tarih kitaplarının Türkleri “göğüs ve baldırları çıplak vahşi bir kavm-i cengâver” olarak tasvir ve “başlarına bir yığın sarıkla yarı göğüslerinden aşağı bir metre yerlerine yük kuşakları sardıklarını beyan” ettiklerini belirtir. (s. 151) Türklerin de göğüslerinin aşağısı belleri olacağına göre, bellerine sardıkları “yük kuşakları” ne olsa gerek? Bu Avrupalılar temelli mi işi çığırından çıkardılar diye düşünürken “yün” kelimesinin sonundaki n’nin nazal olduğunu ve eski yazıda kef harfiyle yazıldığını hatırlayınca rahatladık. Belli ki Salih Okumuş bunu hatırlayamamış. Evet, aynı kelime “yük” olarak da okunabilir. Ama metin neşrinde en temel kural, anlam veremediğiniz cümlede bir hata yaptığınızı düşünmektir. Aksi takdirde “kürekçi”yi “kör keçi” olarak okumanızın önünde eskilerin deyişiyile “karine”, yani bağlam dışında hiçbir engel yoktur. Eski yazıda yazılışı aynı ama okunuşu farklı birçok kelime vardır. Örneğin “ev” ve “o” sözleri de aynı şekilde (elif vav) yazılır. Elif ve vav’ı bir arada gördüğümüzde bağlama dikkat etmemiz gerekir. Aksi takdirde “ev bereketi”ni, Salih Okumuş’un yaptığı gibi “o bereketi” okuyabiliriz. (s. 184) Veya hikâye kişisi çektiği aşk derdi dolayısıyla kendini işine veremediğini belirtmek için “Gündüzleri kaleme devam edersem de kalbim gider gelir” der, biz Salih Okumuş gibi “kalbim gider gelir” okuruz. (s. 221) Veya kahramanımız “Herkes cihanda saye-i pederde evlenmez a! Ben de kendi servetimle evlenirim” der, Salih Okumuş “saye-i peder de olunmaz a!” okur. Bu yanlış yapmamak için, fazla şey değil, sadece Türkçe bilmek ve biraz dikkatli olmak yeterlidir. “Evet

ölmelisin, zîrâ, cânânî için ölmek ‘âşîka en şerefli bir vazifedir. Lâkin gelici olmadan kaçmamalıdır” (s. 262) cümlesinde, öncesinde ölümden söz edildiğini göre göre “gelici ölümden”i “gelici olmadan” okumak için yaptığımız işi ciddiye almamak da şarttır! Evet, ancak Türkçe bilmiyorsak veya yaptığımız işi ciddiye almıyorsak, intihardan söz edilen bir cümlede “ihlâk-ı nefis”i “ahlâk-ı nefis” (s. 264 ve 266) okuyabiliriz. Kahraman “sevinç ölümlerine” uğrar, biz zavallı adamı “sevinç ulumalarına” (s. 285) uğratırız. Veya “Kendilerinin vefî-nî” meti ölüp genç yaşında irtihâl eden zevcinin vefâtı elemiyle...” (s. 361) cümlesindeki gibi adamı önce öldürür sonra bir de vefat ettiririz. [Cümlelerin doğrusu, “Kendilerinin velinimeti olup...”tur.]. “Türbe-i şerif” yerine “terbiye-i şerif”i (s. 370) ziyaret ettirmek, kadir gecesinde “kader alayı” (s. 373) düzenletmek, “menasıb-ı mühimmede” bulunan kimseyi “münasib-i mühimmede” (s. 379) bulundurmak, adamı “evvel vechile bahçede” (s. 381) oturtmak [ol vechle], “ihtiyâr-ser âh u zâr” (s. 380) ettirmek [ihtiyarsız...], kimseye “işin önünü belli” (s. 422 ve 427) ettirmemek [işin ekini...], sevgilinin “bizim visâline tarîk-i imkân” (s. 437) bulamamak [bezm-i visaline...], “zât-ı gayverâneleri” (s. 455) için yazıklaşmak [zat-ı gayuraneleri] gibi Türkçeye yeni ifade imkânları kazandıran orijinal söyleyişlerin ise ancak bir kısmını zikredebiliyoruz. Yukarıda da söylediğimiz gibi, kitaptaki bütün hataları yazmaya kalkışmak için bu kitap hacminde bir yazı yazmayı göze almak gerekiyor.

Bilindiği gibi cümle, bir bildirimdir. Metin neşreden kişinin, aktardığı cümlelerin neyi “bildirdiğini” düşünmesi gerekir. Aksi takdirde şu örneklerde görüldüğü gibi hiçbir hüküm bildirmeyen “cümle”ler üretiriz: “Hayri Paşa ve mu’îtinde bulunan miralay...” (s. 327) [maiyetinde], “... bölüğün önüne düşüp bir gayret-i rest-mendâne ile...” (s. 328) [gayret-i Rüstemane], “O aralık umerâ-yı müşarün-ileyhim mecruhiyyetini bi’z-zât mu’âyene ve her birini taltif eyledikleri sırada...” (s. 332) [Ümera-yı müşarû’n-ileyhim, yani adı geçen komutanlar, kendi “mecruhiyyet”lerini muayene etmediklerine göre, doğrusu “mecruhîni”, yani yaralıları olacak.], “medet-mezîde hastahânelerde bulunmuş” (s. 342) [müddet-i medîde] vs. vs.

Gerçekten de artık uzatmanın anlamı yok. Son olarak şunu belirtmek istiyoruz: *Müsameretname* gibi eserler geniş okuyucu kitlelerine değil, Yeni Türk Edebiyatı alanında çalışan az sayıdaki araştırmacıya ve ancak bir avuç meraklıya hitap ettiği için genellikle ancak bir kez basılırlar. Dolayısıyla yeni baskılarının yapılması ve hatalarının bu yeni baskılarda düzeltilmesi imkânı hemen hemen yok gibidir. *Müsameretname*’nin bugüne kadar tam bir neşrinin yapılmamış olması büyük bir eksiklikti. Fakat bu neşri gördükten sonra, yazının ilk cümlesindeki sözümüzü –ki orada okuyuculara *Müsameretname*’nin yayımlandığını bildirmiştik- geri alıyor ve soruyoruz: *Müsameretname* yayımlandı mı?